

Pesnica
Ada Škerl

Ujeta v težka molčanja

Alenka Puhar

” Leta 1951 se je poznavalec oziral po slovenskem pesniškem gaju in priznaval, da ga navdaja z resignacijo, tako rekoč obupom. Tisto, kar se je štelo in objavljalo za poezijo, je bilo komaj čemu podobno. Dosegalo ni niti predvojne dobe, še toliko manj je bilo v skladu z estetiko modernega časa. Ena oseba pa je, ki jo je vredno brati. Kljub mladosti piše dovršeno poezijo. Ime ji je **Ada Škerl**.

Ada Škerl

Mlada ženska, ki ji je bil namenjen ta izjemen kompliment, ni niti slutila, da jo nekdo tako visoko ceni in da je to celo natisnil. **Vinko Beličič** je takrat živel v Trstu in kar se je tam objavilo, ni smelo čez mejo. Ko bi, bi bralci ob oceni začudeno obstali. Mogoče bi se kdo poutem strinjal ali celo z olajšanjem rekel, da se le še najde nekaj pameti in okusa. Večina, ki sledi prevladujočemu mnenjskemu toku, pa bi v pohvaljeni avtorici prepoznala samo sporno osebo, »sovrážnico ljudstva«. Ada Škerl je bila namreč najbolj kritizirana pesnica istega časa. Med vsemu zbirkami prvih povojnih let je izvala najglasnejši odmev *Senca v srcu*, »pesniški dnevnik nesrečne ljubezni«, natisnjen leta 1949. Prelepa ljubezenska poezija, zaznamovana s smrtjo, »se je tako ločevala od takratne slovenske pesniške produkcije, da so njeni odmevi dolgo vznemirjali kulturno in politično srenjo,« se je pozneje oziral v čudno sprevereno dogajanje **Branko Hofman**, vrstnik in kolega Ade Škerl. »Na eni strani je navduševala tiste, ki so doživljali liriko v njenem prvobitnem pomenu kot intimno ustvarjalčevo izpoved, na drugi pa je bila deležna popolne odklopnitve tistih, ki so v duhu socrealizma vpregali poezijo v ideološki jarem in nadevali pesnikom agitpropovsko poslanstvo inženirja človeških duš.«

In po pol stoletja? Z izjemo kakšnega ducata ljudi, ki se poudarjeno natančno in osvobodno ukvarjajo s slovensko literarno zgodovino, bi se po vseh teh letih bralci negotovo spraševali: Kdo je to in kaj se je zgodilo?

Zgodilo se je, jasno, marsikaj, v knjižni obliki pa je rezultat ganljivo droben. Mogoče je bolje reči, zadržano minimalističen. Ada Škerl je objavila tri zbirke pesmi. V resnici dve in pol, saj je tretja retrospektivnega značaja. Takole so se razpostavile: Leta 1949 je izšla *Senca v srcu*, leta 1965 *Obdelali pasteli* in leta 1992 *Temna tišina*. Prvi dve imata po petdeset strani, tretja s spremno besedo vred sto. Če je ob prvi zbirki nastal vik in krik, politična kampanja, ki je pomenila resno ogrožanje same eksistence, je druga zašla v ravnodušno gluho lozo. Nihče več je ni uživaško postavil na pranger, da bi se izprsil s svojo pravovernostjo, je pa tudi ni nihče opazil. S tretjo je bilo le za spoznanje drugače. Ade Škerl se je v velikem loku ognila vsa tista spremljiva, brez katere je *sotto voce* lirični sopran skoraj nerazpoznaven v trušči življenja. Večino pesniškega življenja je preživela nepovabljen, neocenjen, nenajavljen, neopazena, ne vključena, neponatisnjena, nepohvaljena, neuvrščena, nerecitrirana, nenagrajena ... V temni tišini. »Vse dni smo ujeti v težka molčanja,« intonira to tragično občutje, ta »mrtvi čas« njena Pesem osamljenih.

Ada Škerl se danes bliža osemdesetimi. Že dolgo je upokojenka in živi v tihosti v Ljubljani, včasih v Mariboru. V prvem, ki je njeno domače mesto, ima lastno stanovanje. V drugem sposojeno, a od prijateljev, ki so umrli. Na obe stanovanji je navezana s posebnim čustvom ljudi,

ki jim dom ni bil samoumevno zagotovljen. Ada Škerl je bila otrok razdirtega doma, v katerem je v mraku zmeraj ždel strah. Ponavadi je imel očetovo postavo. Imel je tudi raznovrstne poteze in zadah revščine, negotovosti, ponižanj. Vojne stiske so vse to utrdile. In povojne, revolucionarne surovosti, ki so celo v liriki vidle politične prestopke in priložnost za poniževanje, so ji bile končen dokaz, da je zgrožena, nezaupljiva melanholija najustrežnejši odnos do sveta. Tudi zunajpesniška dogajanja so bila namreč intonirana enako – dolge brezposelnosti, vsa mogoča povpraševanja in

verza? Mogoče pa je šlo bolj za to, da je s svojo žalostinko nad grobom mrtvega fanta izrekala daleč najbolj bolečo resnico o svojem času – času vdov, samotnih deklet, črnih gvantov in navznoter obrtnjenega joka?

Verjetno pa ni nič manj pomembno vprašanje, koliko od te fine, klasično obvladane poezije se je kljub vsej odrinjenosti njene avtorice prebilo v podtalnico slovenske poezije. V tihi družbi s kriteriji razpitosti, odmevnosti, lahke prepoznavnosti, komercialnosti menda vendar vladajo še neka druga merila – ali mogoče ne?

Decembra 1959 je slovenska televizija pripravila pesniški večer in povabila eno pesnico, pet pesnikov, eno igralko in enega igralca. Preden so se razšli, so se postavili še pred fotografa, z leve: Ciril Zlobec, Kajetan Kovič, Duša Počkaj, Ivan Minatti, Tona Pavček, Ada Škerl, Stane Sever in Janez Menart. (Iz albuma Ade Škerl)

skomiganja, očitanja in zavračanja ... Nekaterim šefom se je dolgo zdelo, da je še lektoriranje tujih besedil pravzaprav nekaj, za kar je dolžna posebno hvaležnost. In res je, da je po svoje bila; ta služba, njena najdaljša, je bila boljša od dela v tiskarni ali poučevanja v krajih, dostopnih samo z redkimi vlaki. In boljša od iščenja stonpic. Ob njih se je težko izogniti opazki, da se je v teh krajih veliko sočustvovalo z bridko usodo nerazumljenih pesnikov, ki so se tolažili z vinom, nihče pa ni ostal ob poročilu o pesmih, ki »so bile ustvarjene ob dihajoči tišini noči, ali na tnalu od sekanju drv, ali pri ribanju kamnitih mrzlih stonpic ... ustvarjene s prezeblimi prsti in s toplim srcem.«

To ne pomeni, da so vse njene disciplinirane, elegantne pesmi doma v mrzli pokrajini komaj obvladane obupa. Tisti svet, ki se odpira v daljavi, se ji razcveta v tople podobe. Ti popotni kroki so posvečeni pokrajinam ob morju, v njih se smešljajo mesta iz davnine, v njih se čuti večno živa sla topline – a to se dogaja samo daleč od domačije.

Ko bi se nekaj stvari v življenju drugače obrnilo, bi ta zgodba lahko tekla drugače, vsaj *moderato cantabile*, če že ne *allegro*. Ada Škerl je imela nekaj talenta tudi za teater in poleg slavistike je študirala še na igralski akademiji. Kadar je recitirala svoje pesmi, je bil njen nastop tako prepričljiv, da ji ga je marsikdo zavidal. Je mogoče zato dobila nekaj manj podpore? Ali pa je postala črna ovca, ker ni hotela, v nasprotju z večino drugih, nikdar, absolutno nikdar objaviti niti približno spodbudnega propagandnega

Ob 80-letnici Ade Škerl imamo priložnost, da umetnico iztrgamo pozabi, čuti književnica **Barbara Simoniti** in ji pripravja pesniški večer. Imel bo naslov Pesniška usoda Ade Škerl, v okviru Besedovanj se bo zgodil 8. aprila 2004 v Klubu Cankarjevega doma.

Primorska srečanja 273

Prva številka letnika 2004 je skoraj v celoti posvečena pesniku **Srečku Kosovelu**; revija se je namreč vključila v praznovanje 100. obletnice rojstva velikega pesnika z objavo referatov, ki so jih različni avtorji predstavili v sežanskih knjižnicah. Svoje videnje pesnikovega genija so priobčili **Josip Osti**, **Marko Kravos**, **Marija Pirjevec**, **Zoltan Jan**, **Peter Krečič**, **Ivko Spetič**, **Marija Milič**, **Ismet Bekič**, **Maja Razboršek**, **Miran Rustja**, **Marija Ravbar Jelen**, **Srečko Vidmar**, **Marija Godnič**, **Nadja Mislej** - Božič pa je opravila pogovor z **Dragico Sosič**, ki skrbi za Kosovelovo domačijo v Tomaju. V leposlovnem delu se oglašajo pesniki **Tomaž Šalamun**, **Lev Detela**, **Martina Pavlin Ozebek** in **Jože Štucin**, prozo je prispeval **Milan Petek**, v rubriki Okno v svet pa spoznamo mlajšega pesnika **Jaroslava Klejnockega**, katerega pesmi je iz poljščine prevedla **Katarina Šalamun** - **Biedrzycka**. Z gloslo Svetovljani številko sklepa pesnik **Jurij Paljk**, PS pa likovno bogatijo še mnoge fotografije S. Kosovela, med katerimi so nekatere objavljene premierno, celostno podobo reviji je dala oblikovalka in slikarka **Maja Licul**.